
**INTRODUCING THE 6TH GRADE STUDENTS WITH BULGARIAN MUSIC-
FOLKLORE AREAS THROUGH AN ELECTRONIC TEXTBOOK**

Krasimira Georgieva Fileva – Ruseva

Academy of Music, Dance and Fine Arts - Plovdiv, Bulgaria krassyfilleva@abv.bg

Abstract: In the conditions of globalization, of seamlessly accessible communications with the world, where the value system of the person is constantly changing, the problem of preserving the national identity becomes more and more important. In order to be educated in adolescent respect for national traditions and the need for them to be preserved and passed on to the next generations, young people should feel attracted to these traditions and be motivated to get to know them. For this purpose the themes for the three musical-folklore districts of Bulgaria, which are taught in the 6th grade of the general school - Shoppa Folklore Region, Northern Bulgaria and Dobrudja. For each folklore area in the curriculum for the 6th grade students are expected to familiarize themselves with traditional clothing, basic features of melody and metrorhythm in the respective musical-folklore field, typical dances, most frequently used musical instruments, famous performers from the region. As an additional but especially attractive information in the electronic textbook are created photogalleries containing pictures of natural, historical and cultural landmarks from the respective area, such as ornate household objects. The idea of this presentation is “to take the sixth graders to the place” where the folk music they studied is created and performed, among the characteristic nature, to present the bits of the people who sang the songs that they acquire but also to connect thus enriched notions with visual information about the historical development of the region, about the culture that lived in these places ancient peoples have created, about the history of the area. With the other tasks that are placed on the students, the taught information is learned and solidified in an entertaining way. These are, for example, the tasks in which the student takes the role of teacher and corrects mistakes in texts relating to the folk dances, popular folk musical instruments, renowned performers. Since these are important knowledge characterizing each studied folklore field, but also the certain differentiation of the information elements from those related to the other folklore fields, there are also tasks in the electronic textbook to fill in the missing words in text, for arranging and grouping elements of the studying. There are also created tasks for discussing the emotional impact of the folk songs that are listened to and performed, for connecting the region-specific folk dances with the metrum in which they are played, to recognize the images of the distributed in the region folk musical instruments and traditional clothing.

The revision, the summary contains tasks such as to sort in a table the folk costumes and well-known musical performers from all Bulgarian musical-folklore areas, including those studied in the previous year. For the costumes they are provided photos for sorting, and folk performers are represented only by their names. It is also envisaged to compare the folklore areas in a non-traditional manner - by summarizing and comparing the characteristic features of the colorful Shoppa and Gabrovo (from the folklore region of North Bulgaria) humor.

Keywords: music-folklore areas, secondary school, electronic textbook.

**ЗАПОЗНАВАНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ 6. КЛАС С МУЗИКАЛНО-ФОЛКЛОРНИТЕ
ОБЛАСТИ НА БЪЛГАРИЯ ЧРЕЗ ЕЛЕКТРОНЕН УЧЕБНИК**

Красимира Георгиева Филева-Русева

Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство – Пловдив, България
krassyfilleva@abv.bg

Резюме: В условията на глобализация, на безпроблемно достъпни комуникации с целия свят, при което неизбежно се променя ценностната система на личността, проблемът за съхраняване на националната идентичност придобива все по-голямо значение. За да се възпита у подрастващите уважение към националните традиции и потребност те да бъдат запазени и предавани на следващите поколения, младите хора трябва да се почувстват привлечени от тези традиции, да бъдат мотивирани да ги опознаят. С такава цел са разработени темите за трите музикално-фолклорни области на България, които се изучават в 6. клас на общообразователното училище – Шопска фолклорна област, Северна България и Добруджа.

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

За всяка фолклорна област в учебната програма е предвидено учащите да се запознаят с традиционното облекло – носии, основни особености на мелодията и метроритъма в съответната музикално-фолклорна област, характерни танци, най-често използвани музикални инструменти, известни изпълнители от региона. Като допълнителна, но особено атрактивна информация в електронния учебник са създадени фотогалерии, съдържащи снимки на природни, исторически и културни забележителности от съответната област, на богато украсени битови предмети. Идеята на това представяне е шестокласниците „да бъдат отведени“ на мястото, където е създадена и се е изпълнявала изучаваната от тях народна музика, сред характерната природа, да си представят бита на хората, изпяли песните, които усвояват и те, но и да свържат обогатените по този начин представи с нагледна информация за историческото развитие на региона, за културата, която живелите по тези места древни народи са създали, за историята на областта. С другите задачи, които са поставени на учениците, по занимателен начин се усвоява и затвърдява информацията, предвидена за изучаване. Такива са например задачите, в които ученикът влиза в ролята на учител и поправя грешки в текстове, отнасящи се до характерните за областта народни танци, разпространени народни музикални инструменти, прочути изпълнители. Тъй като това са важни знания, характеризиращи всяка изучавана фолклорна област, а е необходимо също и сигурното разграничаване на конкретните елементи на информацията от тези, свързани с другите фолклорни области, в електронния учебник са поместени също и задачи за попълване на липсващи думи в текст, за подреждане и групиране на елементи на изучаваното. Създадени са задачи за дискутиране емоционалното въздействие на народните песни, които се прослушват и изпълняват, за свързване на специфични за региона народни танци с метрума, в който се играят, за разпознаване изображенията на използваните народни музикални инструменти и традиционно облекло. Преговорът, обобщението съдържа задачи, като например за подреждане в таблица на народните носии и известните музикални изпълнители от всички български музикално-фолклорни области, включително и тези, изучавани в предходната година. За носии са предоставени за подреждане снимки, а народните изпълнители са представени само чрез техните имена. Предвидено е също и съпоставяне на фолклорните области по нетрадиционен начин – чрез обобщаване и сравняване на характерните черти на колоритните шопски и габровски (от фолклорна област Северна България) хумор.

Ключови думи: Музикално-фолклорни области, общообразователно училище, електронен учебник.

1. УВОД

В условията на глобализация, на безпроблемно достъпни комуникации с целия свят, при което неизбежно се променя ценностната система на личността, проблемът за съхраняване на националната идентичност придобива все по-голямо значение. За да се възпита у подрастващите уважение към националните традиции, респект към образците на народното творчество и потребност те да бъдат ценени, пазени и предавани на следващите поколения, младите хора трябва да се почувстват привлечени от тези традиции, да заобичат народната си естетика и култура, да бъдат мотивирани да ги опознаят. С такава цел в учебната програма по музика за 6. клас на общообразователното училище в България се предвижда изучаване на най-важните особености на фолклорните области Шопска, Северна България и Добруджа. Съответни теми за трите музикално-фолклорни области са разработени в учебниците по музика и са разширени и обогатени с голямо количество, разнообразни и интересни допълнителни ресурси в електронния учебник по музика за 6. клас на издателство „Просвета +“.

За всяка фолклорна област в учебната програма е предвидено младежите да се запознаят с традиционното за региона облекло – носии; с основните особености на мелодията и метроритъма в съответната музикално-фолклорна област; с характерните танци; с най-често използваните музикални инструменти; с имената и изпълненията на известни народни певци, както и на някои инструменталисти от региона.

2. ФОТОГАЛЕРИИ

Като въвеждаща, особено атрактивна и търсена от учениците информация към всяка от темите за музикално-фолклорни области в електронния учебник са създадени фотогалерии, съдържащи снимки на природни, исторически и културни забележителности от съответната област, на богато украсени битови предмети. Чрез това представяне се реализират няколко конкретни цели:

- Шестокласниците „да бъдат отведени“ на мястото, където е създадена и се е изпълнявала изучаваната от тях народна музика, да почувстват характерната природа, да се запознаят и с някои природни феномени от разглеждания регион, които е възможно до момента да не са посещавали;

Фигура 1 – „Побити камъни“ край Варна, фолклорна област Северна България

Учащите да си представят бита и естетиката на хората, изпяли същите песни, които усвояват и те и танцували същите танци, да се докоснат до ежедневието на тези хора;

Фигура 2 – Шевица от фолклорна област Северна България

Чрез поместените във фотоколекциите снимки на исторически забележителности и кратките обяснителни текстове под тях се осъществява и връзка с нагледна информация за историческото развитие на региона, за културата, която прародителите, или живели по тези места древни народи, са създали.

Фигура 3 – Мозайка от раннохристиянска базилика, фолклорна област Северна България

3. ЗАДАЧИ ЗА УСВОЯВАНЕ НА УЧЕБНИЯ МАТЕРИАЛ

С другите задачи, които са поставени на учениците, по занимателен начин се усвоява и затвърдява информацията, предвидена за изучаване. Такива са например задачите, в които ученикът влиза в ролята на учител и поправя грешки в текстове, отнасящи се до характерните за областта народни танци, разпространени народни музикални инструменти, прочути изпълнители. Така например в задачата за откриване и поправяне на грешки в текст, отнасящ се до характерното за Шопската фолклорна област двугласно пеене, учащите са провокирани да не забележат елементарната грешка, че ниският глас на шопските двугласни песни се изпълнява от мъж, а високият – от жена. Действително в този регион има песни, които по традиция се пеят от мъже и това са „марковите“ и „сватовските“ песни (тези знания са е преподадени на шестокласниците, преди да им се постави коментираната задача). Двугласните шопски песни обаче се изпълняват само от жени. Втората грешка, която учащите трябва да открият, е че при шопското двугласно пеене, за разлика от пиринското, в ниския глас неизменно звучи един и същ тон. Всъщност е обратното - непроменлив е ниският глас при пиринското двугласно пеене, а за шопския двуглас е характерно ниският глас да има някои, ограничени до подосновния тон движения. Тъй като тази е най-ярката отлика на двата типа двуглас, разпространен в България, т.е. е от особена важност различието да се запомни трайно от шестокласниците, в същия смисъл е и следващата „допусната“ в текста грешка – че мелодическото движение на ниския глас при шопското двугласно пеене е по-разнообразно от това на високия глас. Объркващото противоречие в текста, което се получава по този начин, подсказва, че в едното изречение информацията е сгрешена, но в кое? Разсъждавайки над това и припомняйки си особеностите на пиринския двуглас, изучавани в предходната година, за да могат да ги съпоставят с новата информация, учениците ще запомнят по-надеждно различията на двата типа двугласно пеене, каквато е и целта на това упражнение.

Елемент от тази информация се затвърдява чрез ресурс за свързване на двойки изрази на основата на съответствието им. В задачата се изисква да се свържат три типа шопски песни - „маркови“, „сватовски“ и двугласни песни с това, от кого се изпълняват. Учениците могат да избират между отговорите „само от мъже“, „от жени“, „горният глас – от жена, ниският – от мъж“, „високият глас – от жена, ниският – и от мъже, и от жени“. По отношение на двугласните песни, двата последни отговора звучат правдоподобно, особено последният, който, тъй като изглежда „по-грижливо детайлизиран“, създава илюзията, че е вероятен правилен отговор. Това е единият от подвеждащите елементи в тази задача. Друга уловка е това, че при правилното решение точно коментираните два последни отговора не се отнасят до нито един от видовете песни (т.е. тези два отговора няма да се свържат с нито един израз), а два от изразите изискват връзка с един и същ отговор - „само от мъже“. Решавайки подобни задачи, подрастващите не само усвояват определените за изучаване знания, но и привикват да четат по-съсредоточено и запомнят по-точно поместената в учебника информация.

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

Важно умение е това, да може да се отдели най-същественото от по-маловажното. Освен конкретни знания, за придобиването на такива умения допринасят задачи като тази, да се посочи, кои характерни особености на шопския музикален фолклор са представени в три от песните, предвидени за изучаване към темата за шопската фолклорна област. Като отговори, от които може да се избира, са зададени „Разнообразие от метруми“, „Ритмично разнообразие“, „Специфично двугласно пеене“, „Специфични звукови редици“ и „Специфични вокални ефекти“. Метричното и ритмичното разнообразие са срещани в шопската народна музика, но, първо, не са специфични за нея, а характеризират музикалния фолклор и на другите области и второ, не са застъпени в нито една от трите посочени в условието на задачата песни. Характерни звукови редици също не са представени в цитираните музикални образци, а и музиката в изучаваната фолклорна област не се отличава с присъщи само на нея ладове. Тъй като едната от песните - „Здравче, венче“ - е двугласна, а в друга „Що ми домилело, мамо“ се срещат характерни за областта вокални ефекти, то правилни са отговорите „Специфично двугласно пеене“ и „Специфични вокални ефекти“.

Тъй като в учебника са поместени само най-важните знания, характеризиращи всяка изучавана фолклорна област, а е необходимо също и сигурното разграничаване на конкретните елементи на информацията от тези, свързани с другите фолклорни области, в електронния учебник са създадени също и ресурси за попълване на липсващи думи в текст, за подреждане и групиране на елементи на изучаваното. По отношение на Шопската фолклорна област задача за запълване на текст се отнася до характерните за пеенето в областта вокални ефекти, най-разпространените народни музикални инструменти, специфичните танци и музикални изпълнители от този край. Друга задача е свързана с отсяване на верни от неточни твърдения. На табла с изображения са показани най-използваните в Шоплука народни музикални инструменти. Към всеки от тях е прикрепено определено твърдение, като се изисква да се посочи, дали то се отнася за народния музикален инструмент от снимката и дали е точно. Например правилно е твърдението, че двоянката е двугласен музикален инструмент. До гайдата стои твърдението, че това е „Ударен музикален инструмент, разпространен в Шоплука“. В действителност, гайдата е често срещана в Шопската фолклорна област, но е духов, а не ударен музикален инструмент. Вярно е, че на окарина се свири в Шоплука, но не е вярно, че дудукът не се среща там. Тази задача и подобни на нея, създадени и към трите изучавани фолклорни области, мотивира учениците не само да запомнят характерните за всеки изучаван регион народни музикални инструменти, но и техните изображения (поместени в учебника), за да могат да ги разпознават успешно.

Като ресурс към темата за Добруджанската фолклорна област е предвидена задачата за посочване на размера на всеки от изброените характерни за областта народни танци. Тук има подвеждащ момент – в по-голямата част от размерите показани на таблата се играят хора във всяка от изучаваните през годината фолклорни области. В трите различни ареала обаче танците носят различни имена и се играят по различен начин. Освен това две от хората имат сходни наименования. Това са „Ръка“ и „Ръченик“. Несигурно усвоените знания могат да подведат учащите да предположат, че двата танца имат един и същ размер, или неволно да разменят размерите им. Подвежда също и това, че два от танците - „Ръка“ и „Сборенка“ са в равноделния размер 2_4 , а за 11_16 в задачата не е поместен народен танц. Това може да смуги неуверените в знанията си ученици и те да свържат размер 11_16 с някой от изброените танци.

За Добруджанската фолклорна област е характерно изпълнението на балади – песни с дълъг текст, в който се разказва цяло събитие, развълнувало анонимния народен съчинител на мелодията-балада. От учащите се изисква да определят, в коя фолклорна област се срещат такива песни, като сред изброените региони са и тези, изучавани в 5. клас.

В друга задача се предлага да се групират добруджанските народни танци според това, дали са в равноделни, или в неравноделни размери. В печатното издание на учебника са изброени танците и размерите им, но без да се подреждат в групи. Реорганизирането на информацията, което трябва да се осъществи за успешното боравене с ресурса в електронния учебник, освен условие за по-качественото ѝ запаметяване, също е и, на този етап все още нетрудно практическо упражнение за реструктуриране на усвоени знания.

За характерните народни танци, музикални инструменти и известни изпълнители от добруджанския край е изготвена задача за оценка на верни или погрешни твърдения, като учениците маркират коректните с едно шракване, погрешните – с двойно шракване. Към всяка от този тип задачи се изисква и посочване на грешките в неверните твърдения. Това е много полезно допълнение, тъй като в някои случаи грешката се намира в подчиненото изречение, в други е „замаскирана“ така, че лесно може да бъде пропусната. За да се реши подобна задача отново се изисква сигурно усвояване на учебния материал, но също и много

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

съсредоточено прочитане на цялото условие.

Забавна задача е провеждането на кастинг за най-сполучливо изпълнение на хумористичната шопска народна песен „Сакам да се жена“. За тази цел се избират двойките желаещи да участват в кастинга, които да изпеят мелодиите-реплики на майката и сина, от учителя и учениците, които не се състезават се формира жури, а критериите за оценка са „най-точно изпяване на мелодията“, „най-добър екип“, „най-артистично изпълнение“, най-оригинално представяне“, „най-стилно звучене“. Така, забавлявайки се, и участниците, и оценяващите ги са мотивирани да пеят чисто и да откриват неточности в пеенето си и това на съучениците си, да се „вживяват“ в героите на песента (представящите се в кастинга – за да ги „изиграят“, членовете на журито – за да отделят най-талантливите „актьори“ от по-малко удачните), да си сътрудничат успешно – едните при изпълнението, другите – при отсяването, да търсят оригинални решения за показ на героите, които обаче да не излизат извън рамките на характерното за Шоплука, да помислят, кое изпълнение може да бъде „стилно“, т.е. е „шопско“ и кое – не. Не е без значение и това, че тази задача ангажира целия клас. Подобни задачи са съставени и за изпълнение на хумористичните песни към другите фолклорни области.

4. РЕСУРСИ ЗА ПРЕГОВОР НА УСВОЕНОТО ЗА ФОЛКЛОРНИТЕ ОБЛАСТИ

Преговорът, обобщението, съдържа някои по-леки задачи, като тази, да се посочи, в коя фолклорна област е разпространена каба гайдата, или в кои фолклорни области се пее двуглас. Ако като възможни отговори са предложени само засягащи трите изучавани през годината фолклорни области, тези задачи биха били твърде елементарни, затова сред отговорите са включени и такива, които се отнасят до регионите, разглеждани в 5. клас.

В други ресурси се предлага подреждане в таблица на народните носии и известните музикални изпълнители от всички български музикално-фолклорни области, включително и тези, изучавани в предходната година. За носиите са предоставени за подреждане фотографии, а народните изпълнители са представени само чрез техните имена.

Задачата да се определи, коя фолклорна област се характеризира с метрични особености, съдържа уловки. Първо, трябва да се съобрази, че темпото не е метрична особеност, което ще изключи отговора „Шопска, където се играе в бързо темпо“ от възможните коректни отговори. Второ, безмензурните песни не са специфични само за Тракийската фолклорна област, а са разпространени и в други региони. Това изключва отговора „Тракийска, за която са характерни безмензурните песни“. Единственият възможен сред поместените за избор отговори е „Пиринска, където се срещат разновидности на неравноделни метруми“. Единият от неравноделните метруми – $\frac{9}{8}$ – се появява в две разновидности и в друга фолклорна област, но в Пиринска се срещат разновидности на два от най-разпространените метруми, което прави избора на този отговор най-удачен от изброените три възможни. Подобна на тази е задачата да се посочи, в коя фолклорна област има отличаваща се мелодия. От предложените отговори отпадат „Тракийска, където мелодията е богато орнаментирана“ и „Северна България, където са много разпространени хумористичните песни и мелодиите звучат шеговито“. Въпреки че някои орнаменти са присъщи на даден регион, нито богатата орнаментика изобщо, нито шеговият характер са регионално специфични. По този начин се изключват два от трите отговора и остава коректният „Родопска, където звуковете редици на много мелодии са специфични“ (т.е. където се среща пентатоника).

Задачата за подреждане в групи на музикалните инструменти, характерни за всяка от трите разглеждани фолклорни области също изисква сигурно владение на учебния материал, тъй като някои инструменти се срещат в две от групите (две фолклорни области) и съответно трябва да се разположат в общата за тези групи площ, а учащите трябва да съобразят, че някои инструменти са използвани и в трите фолклорни области и трябва да се поставят на такова място в графиката, където се припокриват и трите групи. Сходна задача е подреждането на характерните народни танци според това, за коя област са характерни и дали са в равноделни, или в неравноделни размери.

Предвидена е също и увлекателна задача за съпоставяне на фолклорните области по нетрадиционен начин – чрез обобщаване и сравняване на характерните черти на колоритните шопски и габровски (от фолклорна област Северна България) хумор.

5. ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1. В електронния учебник по музика за 6. клас са намерили място както задачи, с които могат без сериозни проблеми да се справят всички ученици, така и ресурси, насочени към най-добрите. С този подход

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

не само се ангажира вниманието, но и се осигуряват възможности за развитие на всички ученици.

2. Занимателните задачи, като кастингите, са изградени така, че да включат целия клас. По този начин не остават изолирани деца, а всеки ученик участва според възможностите си, което допринася той да се чувства привлечен и мотивиран за участие в учебния процес.

3. Обобщаващите задачи предоставят възможност не само за преговор, но и за преосмисляне и реорганизиране на изучаваното.

4. Разнообразните ресурси на свой ред поддържат вниманието и са атрактивни за учениците.

5. Илюстративният материал с качеството си и удачния си подбор има принос за създаване на положително отношение у подрастващите към музикално-фолклорното наследство на България.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бижков, Г., Методология и методи на педагогическите изследвания. София, 1995
- [2] Димитрова, С., Образованието в света и електронните учебници (1. 4. клас). Варна, 2016
- [3] Минчева, П. П. Пехливанова, С. Христова, К. Филева. Учебник по музика за 6. клас на СОУ. С. 2007
- [4] Минчева, П. П. Пехливанова, К. Филева, С. Христова. Учебник по музика за 5. клас на СОУ. С. 2017
- [5] Петровский, Е. И., Методическое построение и язык учебника для средней школы. Москва, 1995
- [6] Подуровский, В. М. и Н. В. Сулова. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности. Москва, 2001.
- [7] Филева, К. Възпитанието чрез електронен учебник по музика за 5. клас на СОУ. В: International Journal Knowledge, vol. 13. 2. Skopje, 2016
- [8] Форсайт, Р. П., Електронното обучение – теория и практика. Аспекти на педагогическия дизайн. София, 2011